Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 15 december 2016*

”Begäran om förhandsavgörande — Fri rörlighet för personer — Arbetstagares rättigheter — Likabehandling — Sociala förmåner — Studiemedel för högre utbildning — Krav på släktskap — Begreppet ’barn’ — Barn till make/maka eller till registrerad partner — Bidrag till barnets försörjning”

I de förenade målen C-401/15–C-403/15,

angående tre beslut att begära förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, från Cour administrative (Högsta förvaltningsdomstolen, Luxemburg), av den 22 juli 2015, som inkom till domstolen den 24 juli 2015, i målen

Noémie Depesme (C-401/15),

Saïd Kerrou (C-401/15),

Adrien Kauffmann (C-402/15),

Maxime Lefort (C-403/15)

mot

Ministre de l’Enseignement supérieur et de la Recherche,

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Ilešič samt domarna A Prechal, A. Rosas (referent), C. Toader och E. Jarašiūnas,

generaladvokat: M. Wathelet,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Noémie Depesme och Saïd Kerrou, genom P. Peuvrel, avocat,

— Adrien Kauffmann, genom S. Jacquet, avocat,

— Maxime Lefort, genom S. Coï, avocat,

* * Rättegångsspråk: franska.

— Luxemburgs regering, genom D. Holderer, i egenskap av ombud, biträdd av P. Kinsch, avocat,

— Europeiska kommissionen, genom D. Martin och M. Kellerbauer, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 9 juni 2016 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Respektive begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 45 FEUF och artikel 7.2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 492/2011 av den 5 april 2011 om arbetskraftens fria rörlighet inom unionen (EUT L 141, 2011, s. 1).

2 Respektive begäran har framställts i tre mål mellan Noémie Depesme, Saïd Kerrou, Adrien Kauffmann och Maxime Lefort, å ena sidan, och ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche (ministern med ansvar för högre utbildning och forskning i Luxemburg (nedan kallad ministern), å andra sidan. Målen gäller ministerns beslut att inte bevilja Noémie Depesme, Adrien Kauffmann och Maxime Lefort statligt studiemedel för högre utbildning för läsåret 2013/2014.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 Artikel 7 i rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen (EGT L 257, 1968, s. 2; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 33) hade följande lydelse:

”1. En arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat får inom en annan medlemsstats territorium inte på grund av sin nationalitet behandlas annorlunda än landets egna arbetstagare i fråga om anställnings- och arbetsvillkor, speciellt vad avser lön, avskedande och, om han eller hon skulle bli arbetslös, återinsättande i arbete eller återanställning.

2. Arbetstagaren skall åtnjuta samma sociala och skattemässiga förmåner som landets medborgare.

…”

4 Artikel 10 i förordning nr 1612/68 hade följande lydelse:

”1. Följande personer skall, oavsett sin nationalitet, ha rätt att bosätta sig tillsammans med en arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat och som är anställd i en annan medlemsstats territorium:

a) Arbetstagarens make och deras avkomlingar som är under 21 års ålder eller är beroende av dem för sin försörjning,

…”

5 Artikel 10 i förordning nr 1612/68 upphävdes genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning

nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG (EUT L 158, 2004, s. 77, och rättelse i EUT L 229, 2004, s. 35, samt rättelse till rättelsen i EUT L 197, 2005, s. 34).

6 I skälen 3 och 5 i direktiv 2004/38 anges följande:

”(3) Unionsmedborgarskap bör vara grundläggande status för medborgarna i medlemsstaterna när de utövar sin rätt att fritt röra sig och uppehålla sig. Det är därför nödvändigt att kodifiera och se över existerande gemenskapsinstrument som var för sig behandlar såväl arbetstagare, egenanställda som studenter och andra inaktiva personer för att förenkla och stärka rätten att fritt röra sig och uppehålla sig för alla unionsmedborgare.

…

(5) För att varje unionsmedborgare skall kunna utöva sin rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier på villkor som säkerställer de objektiva villkoren frihet och värdighet bör även familjemedlemmar beviljas denna rätt, oavsett medborgarskap. För tillämpningen av detta direktiv bör definitionen av ’familjemedlem’ utvidgas, så att den även omfattar registrerade partner om den mottagande medlemsstaten behandlar registrerade partnerskap som likvärdiga med äktenskap.”

7 I artikel 2 i direktivet föreskrivs följande:

”I detta direktiv används följande beteckningar med de betydelser som här anges:

…

2. familjemedlem:

a) make eller maka,

b) den partner med vilken unionsmedborgaren har ingått ett registrerat partnerskap på grundval av lagstiftningen i en medlemsstat, om den mottagande medlemsstatens lagstiftning behandlar registrerade partnerskap som likvärdiga med äktenskap och i enlighet med villkoren i relevant lagstiftning i den mottagande medlemsstaten,

c) släktingar i rakt nedstigande led som är under 21 år eller är beroende för sin försörjning, även till maken eller makan eller till sådan partner som avses i b,

…

…”

8 Förordning nr 1612/68 har, med verkan från den 16 juni 2011, upphävts och ersatts av förordning nr 492/2011. Artikel 7 i förordning nr 492/2011 har samma lydelse som artikel 7 i förordning nr 1612/68.

9 Skäl 1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/54/EU av den 16 april 2014 om åtgärder som underlättar utövandet av arbetstagares rättigheter i samband med fri rörlighet för arbetstagare (EUT L 128, 2014, s. 8) har följande lydelse:

”Den fria rörligheten för arbetstagare är en grundläggande frihet för unionsmedborgare och en av hörnstenarna för den inre marknaden i unionen i enlighet med artikel 45 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget). Tillämpningen av denna frihet utvecklas ytterligare i

unionsrätten i syfte att garantera fullt utövande av de rättigheter som tilldelas unionsmedborgare och deras familjemedlemmar. *Deras familjemedlemmar* ska förstås enligt definitionen i artikel 2.2 i … direktiv 2004/38/EG …, som även gäller gränsarbetares familjemedlemmar.”

10 I artikel 1 i detta direktiv föreskrivs följande:

”I detta direktiv fastställs bestämmelser som underlättar en enhetlig tillämpning och efterlevnad i praktiken av de rättigheter som följer av artikel 45 i EUF-fördraget och av artiklarna 1–10 i förordning … nr 492/2011…. Detta direktiv ska tillämpas på unionsmedborgare som utövar dessa rättigheter och på deras familjemedlemmar (nedan kallade *unionsarbetstagare och deras familjemedlemmar*).”

11 Av artikel 2 i nämnda direktiv framgår följande:

”1. Detta direktiv ska tillämpas på följande områden som avses i artiklarna 1–10 i förordning … nr 492/2011 avseende fri rörlighet för arbetstagare:

…

c) Tillgång till sociala förmåner och skatteförmåner.

…

2. Tillämpningsområdet för detta direktiv är identiskt med det för förordning … nr 492/2011….”

Luxemburgsk rätt

12 Det statliga studiemedlet för högre utbildning reglerades, vid tidpunkten för omständigheterna i de nationella målen, genom loi du 22 juin 2000 concernant l’aide financière de l’État pour études supérieures (lag av den 22 juni 2000 om statligt studiemedel för högre utbildning) (*Mémorial* A 2000, s. 1106), i dess lydelse enligt lag av den 19 juli 2013 (*Mémorial* A 2013, s. 3214) (nedan kallad lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse).

13 Lag av den 19 juli 2013 antogs för att genomföra domen av den 20 juni 2013, Giersch m.fl. (C-20/12, EU:C:2013:411). De ändringar som genom förstnämnda lag infördes i lagen av den 22 juni 2000 gällde endast läsåret 2013/2014 och infördes genom en artikel 2 bis i sistnämnda lag.

14 Artikel 2 bis i lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse hade följande lydelse:

”En student som inte är bosatt i Storhertigdömet Luxemburg kan också komma i åtnjutande av studiemedel för högre utbildning under förutsättning att han eller hon är barn till en anställd arbetstagare eller egenföretagare som är luxemburgsk medborgare, unionsmedborgare, medborgare i en stat som är part i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet [av den 2 maj 1992 (EGT L 1, 1992, s. 3)] eller medborgare i Schweiziska edsförbundet. Nämnde medborgare ska vara anställd eller utöva sin verksamhet i Luxemburg. Den aktuella arbetstagaren ska ha varit anställd eller utövat sin verksamhet i Luxemburg under en oavbruten period om minst fem år då studenten inkom med sin ansökan om studiemedel för högre utbildning. Anställningen i Luxemburg ska uppgå till minst hälften av normal arbetstid som tillämpas i företaget enligt lag eller det kollektivavtal som i förekommande fall är gällande. Egenföretagaren ska vara obligatoriskt och oavbrutet ansluten till socialförsäkringen i Storhertigdömet Luxemburg enligt artikel 1 punkt 4 i Code de la sécurité sociale [(lag om social trygghet])] under de fem år som föregick ansökan om studiemedel för högre utbildning.”

15 Lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse upphävdes genom loi du 24 juillet 2014 concernant l'aide financière de l'État pour études supérieures (lag av den 24 juli 2014 om statligt studiemedel för högre utbildning) (*Mémorial* A 2014, s. 2188).

16 I artikel 3 i sistnämnda lag anges följande:

”En student respektive en elev såsom dessa definieras i artikel 2 – nedan betecknade *studenten* – är berättigad till statligt studiemedel för högre utbildning om vederbörande uppfyller ett av följande villkor:

…

5) För studenter som inte är bosatta i Storhertigdömet Luxemburg krävs att vederbörande

…

b) är barn till en arbetstagare som är luxemburgsk medborgare, unionsmedborgare, medborgare i en stat som är part i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller medborgare i Schweiziska edsförbundet och är anställd eller utövar sin verksamhet i Storhertigdömet Luxemburg då studenten inkom med sin ansökan om studiemedel för högre utbildning under förutsättning att nämnda arbetstagare alltjämt bidrar till studentens försörjning och arbetstagaren har varit anställd eller utövat sin verksamhet i Storhertigdömet Luxemburg under en period om minst fem år då studenten inkom med sin ansökan om studiemedel för högre utbildning under en referensperiod på sju år som ska beräknas retroaktivt från och med den tidpunkt då ansökan om studiemedel för högre utbildning framställdes eller, med avvikelse från vad som anförts ovan, den person som behåller ställning som arbetstagare uppfyllde ovannämnda krav på fem av sju år vid den tidpunkt då verksamheten avslutades.

…”

Målen vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

17 Målen vid den nationella domstolen gäller villkoren för att studenter som inte är bosatta i Luxemburg ska beviljas studiemedel för högre utbildning läsåret 2013/2014 av luxemburgska staten i enlighet med lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse.

18 Enligt nämnda lag beviljas studenter som inte är bosatta i Luxemburg studiemedel under förutsättning dels att stödmottagaren är barn till en anställd arbetstagare eller egenföretagare som är luxemburgsk medborgare eller unionsmedborgare, dels att arbetstagaren varit anställd eller utövat sin verksamhet i Luxemburg under en oavbruten period om minst fem år vid ansökningstillfället.

19 Det är utrett att de franska medborgarna Noémie Depesme och Adrien Kauffmann, båda bosatta i Frankrike, liksom den belgiska medborgaren Maxime Lefort, bosatt i Belgien, har ansökt om statligt studiemedel hos de luxemburgska myndigheterna för läsåret 2013/2014. Syftet härmed var, för de båda förstnämnda, att bedriva högre studier i Frankrike och för den sistnämnde att bedriva sådana studier i Belgien.

20 Genom skrivelser av den 26 september, 17 oktober och 12 november 2013 beslutade ministern att avslå Noémie Depesmes, Adrien Kauffmanns och Maxime Leforts respektive ansökan med motiveringen att de inte uppfyllde de villkor som föreskrivs i lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse.

21 Det framgår av de tre besluten om hänskjutande att alla de berörda studenterna i sin studiemedelsansökan endast gjort gällande sin respektive styvfars ställning som arbetstagare med anställning i Luxemburg. Ministern ansåg i detta avseende att Noémie Depesme, Adrien Kauffmann och Maxime Lefort därmed inte kunde anses som ”barn” till en gränsarbetare i enlighet med villkoret i artikel 2 bis i lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse, med motiveringen att endast deras styvfäder arbetade i Luxemburg.

22 Den 20 december 2013 överklagade Noémie Depesme till tribunal administratif de Luxembourg (Förvaltningsrätten i Luxemburg) och yrkade att ministerns avslagsbeslut skulle upphävas. Hennes styvfar, Saïd Kerrou, intervenerade på eget initiativ med åberopande av sin ställning som arbetstagare med anställning i Luxemburg och gjorde gällande att han bidrog till Noémie Depesmes försörjning.

23 Den 29 januari och den 25 april 2014 överklagade Maxime Lefort och Adrien Kauffmann avslagsbesluten till samma domstol.

24 Genom domar av den 5 januari 2015 slog tribunal administratif de Luxembourg (Förvaltningsrätten i Luxemburg) fast att Noémie Depesmes, Adrien Kauffmanns och Maxime Leforts respektive talan liksom Saïd Kerrous interventionstalan, kunde tas upp till sakprövning men att de skulle ogillas.

25 Noémie Depesme, Saïd Kerrou, Adrien Kauffmann och Maxime Lefort överklagade dessa domar till den hänskjutande domstolen.

26 Noémie Depesme och Saïd Kerrou har bland annat gjort gällande att Saïd Kerrou är gränsarbetare i Luxemburg sedan 14 år tillbaka. Den 24 maj 2006 gifte han sig med Noémie Depesmes mor och sedan dess utgör de tre tillsammans ett och samma hushåll. Saïd Kerrou bidrar till styvdotterns försörjning, inklusive till kostnaderna för hennes högre studier. Han uppbar vidare luxemburgska familjetillägg för sin styvdotter innan hon påbörjade sina högre studier.

27 Adrien Kauffmann har gjort gällande att hans föräldrar separerade år 2003 och att de är skilda sedan den 20 juni 2005. Modern fick då ensam vårdnaden om parets barn. Den 10 mars 2007 gifte modern sig med Patrick Kiefer, gränsarbetare i Luxemburg. Sedan dess bor de tillsammans. Patrick Kiefer har svarat för hans försörjning och betalat hans utbildning. Han uppbar också familjetillägg från luxemburgska staten för Adrien Kauffmann.

28 Maxime Lefort har gjort gällande att hans far är avliden och att hans mor gift om sig med Terwoigne, gränsarbetare i Luxemburg sedan mer än fem år tillbaka. Sedan modern gift om sig bor han tillsammans med henne och styvfadern som står för försörjningen i hushållet. Han bidrar även till kostnaderna för Maxime Leforts högre studier.

29 Luxemburgska staten har yrkat att de domar som Tribunal administratif (Förvaltningsrätten) meddelade den 5 januari 2015 ska fastställas, och har i detta sammanhang anfört att Noémie Depesme, Adrien Kauffmann och Maxime Lefort inte är barn till sina styvfäder i juridisk mening.

30 Cour administrative (Högsta förvaltningsdomstolen, Luxemburg) har påpekat att det krav på släktskap som föreskrivs i artikel 2 bis i lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse, har införts till följd av domen av den 20 juni 2013, Giersch m.fl. (C-20/12, EU:C:2013:411).

31 Enligt den hänskjutande domstolen är utgången i de tre målen beroende av tolkningen av begreppet ”barn” till en gränsarbetare i den mening som avses i artikel 2 bis i lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse, med beaktande av nämnda dom och med iakttagande av den princip om icke-diskriminering som föreskrivs i artikel 7.2 i förordning nr 492/2011. Den hänskjutande domstolen har påpekat att ”det relevanta kriterium som betonats i [den domen] är den faktiska grad av anknytning som en student som inte är bosatt i landet och som ansöker i Storhertigdömet Luxemburg om studiemedel för högre utbildning har till samhället och arbetsmarknaden i Luxemburg”. För det fall

anknytningen inte härrör direkt från studenten, på grund av att han eller hon inte är bosatt i landet, utan i stället från referensgränsarbetaren, ställer sig nämnda domstol frågan om ett strikt juridiskt eller snarare ett ekonomiskt synsätt ska väljas beträffande släktskapet mellan den student som ansöker om statligt studiemedel för högre utbildning och gränsarbetaren. Den hänskjutande domstolen menar att båda koncepten är tänkbara. För det fall man anser att begreppet ”barn” i den mening som avses i lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse ska återspegla begreppet försörjningsberoende barn, uppstår frågan i hur stor utsträckning gränsarbetaren eventuellt måste stå för studentens försörjning. Cour administrative (Högsta förvaltningsdomstolen) har preciserat att frågan gäller en jämförelse av i vilken utsträckning gränsarbetaren, å ena sidan, och föräldern/föräldrarna, å andra sidan, bidrar till studentens försörjning. Slutligen undrar samma domstol hur stark gränsarbetarens koppling till en av studentens föräldrar ska vara.

32 Mot denna bakgrund beslutade Cour administrative (Högsta förvaltningsdomstolen) att vilandeförklara målen och ställa följande fråga till EU-domstolen. Frågan är densamma i målen C-401/15– C-403/15, förutom ett tillägg i mål C-403/15 som markerats inom hakparentes:

”För att på ett lämpligt sätt förena kravet på förbud mot diskriminering med avseende på bestämmelserna i artikel 7.2 i [förordning nr 492/2011], jämförd med artikel 45.2 FEUF, [mål C-403/15: mot bakgrund av artikel 33.1 i [Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna], i förekommande fall jämförd med artikel 7 i samma stadga], vid bedömningen av den faktiska grad av anknytning en student som inte är bosatt i landet och som ansöker om studiemedel för högre utbildning har till samhället och arbetsmarknaden i Luxemburg, det vill säga den medlemsstat där en gränsarbetare varit anställd eller utövat sin verksamhet under de omständigheter som avses i artikel 2 bis i [lagen av den 22 juni 2000 i dess ändrade lydelse], vilken infördes som en direkt följd av EU-domstolens dom av den 20 juni 2013 [Giersch m.fl. (C-20/12, EU:C:2013:411)],

— ska då villkoret att den nämnda studenten ska vara ’barn’ till den aktuella gränsarbetaren anses vara detsamma som att vederbörande ska vara ’släkting i rakt nedstigande och första led där släktskapet fastställts rättsligt i förhållande till föräldern’ med betoning på det släktskap som fastställts mellan studenten och gränsarbetaren och som påstås utgöra den erfordrade anknytningen, eller

— ska betoningen läggas vid det förhållandet att gränsarbetaren ’alltjämt försörjer studenten’ utan att det nödvändigtvis föreligger ett släktskap i rättsligt hänseende med studenten och att det föreligger en tillräcklig livsgemenskap som binder gränsarbetaren till en av studentens föräldrar som studenten har ett rättsligt fastställt band till?

I det andra fallet, ska gränsarbetarens icke-obligatoriska bidrag till försörjningen – för det fall det inte är exklusivt utan utgår parallellt med bidraget till försörjning från föräldrarna vilka har ett rättsligt fastställt släktskap med studenten och därmed i princip en rättslig försörjningsskyldighet gentemot studenten – uppfylla vissa krav såvitt gäller dess omfattning?”

Prövning av tolkningsfrågan

33 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 45 FEUF och artikel 7.2 i förordning nr 492/2011 ska tolkas så, att med begreppet barn till en gränsarbetare – som indirekt kan komma i åtnjutande av sådana sociala förmåner som avses i artikel 7.2 i förordning nr 492/2011, såsom till exempel studiemedel som beviljas av en medlemsstat för barn till arbetstagare eller egenföretagare som utövar eller har utövat verksamhet i den staten – avses endast barn som är släkt med arbetstagaren eller egenföretagaren, eller om även barn till dennes make/make eller registrerade partner omfattas. I sistnämnda fall önskar den hänskjutande domstolen även få svar på huruvida omfattningen av gränsarbetarens bidrag till barnets försörjning har någon betydelse för barnets rätt till studiemedel för högre utbildning, av den typ som är aktuell i de nationella målen.

34 Enligt artikel 45.2 FEUF innebär den fria rörligheten för arbetstagare att all diskriminering av arbetstagare från medlemsstaterna på grund av nationalitet ska avskaffas vad gäller anställning, lön och övriga arbets- och anställningsvillkor (dom av den 20 juni 2013, Giersch m.fl., C-20/12, EU:C:2013:411, punkt 34).

35 EU-domstolen har slagit fast att artikel 7.2 i förordning nr 1612/68 – vars lydelse är densamma som i artikel 7.2 i förordning nr 492/2011 – på det särskilda området för beviljande av sociala förmåner är ett särskilt uttryck för den bestämmelse om likabehandling som följer av artikel 45.2 FEUF, och denna artikel 7.2 ska tolkas på samma sätt som artikel 45.2 FEUF (se dom av den 23 februari 2006, kommissionen/Spanien, C-205/04, ej publicerad, EU:C:2006:137, punkt 15, dom av den 11 september 2007, Hendrix, C-287/05, EU:C:2007:494, punkt 53, och dom av den 20 juni 2013, Giersch m.fl., C-20/12, EU:C:2013:411, punkt 35).

36 Enligt artikel 7.2 i förordning nr 1612/68 och artikel 7.2 i förordning nr 492/2011 ska en arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat inom en annan medlemsstats territorium åtnjuta samma sociala och skattemässiga förmåner som landets medborgare.

37 EU-domstolen har vad beträffar artikel 7.2 i förordning nr 1612/68 vid flera tillfällen slagit fast att denna bestämmelse kan åberopas – utan åtskillnad – såväl av migrerande arbetstagare som bor i en värdmedlemsstat som av gränsarbetare som bor i en annan medlemsstat men arbetar i värdmedlemsstaten (se dom av den 18 juli 2007, Geven, C-213/05, EU:C:2007:438, punkt 15, dom av den 14 juni 2012, kommissionen/Nederländerna, C-542/09, EU:C:2012:346, punkt 33, dom av den 20 juni 2013, Giersch m.fl, C-20/12, EU:C:2013:411, punkt 37, och dom av den 14 december 2016, Bragança Linares Verruga m.fl., C-238/15, EU:C:2016:949, punkt 39).

38 Enligt fast rättspraxis utgör bistånd till försörjning och utbildning som beviljas för genomförande av universitetsstudier, vilka leder till en yrkesbehörighet, en social förmån i den mening som avses i artikel 7.2 i förordning nr 1612/68 (dom av den 20 juni 2013, Giersch m.fl, C-20/12, EU:C:2013:411, punkt 38, och dom av den 14 december 2016, Bragança Linares Verruga m.fl., C-238/15, EU:C:2016:949, punkt 40 och där angiven rättspraxis).

39 EU-domstolen har även fastställt att studiestöd som en medlemsstat beviljar barn till arbetstagare utgör en social förmån, i den mening som avses i artikel 7.2 i förordning nr 1612/68, för en migrerande arbetstagare, om arbetstagaren alltjämt svarar för barnets försörjning (dom av den 20 juni 2013, Giersch m.fl, C-20/12, EU:C:2013:411, punkt 39 och där angiven rättspraxis).

40 Den migrerande arbetstagarens familjemedlemmar åtnjuter enligt EU-domstolens praxis indirekt den rätt till likabehandling som arbetstagaren tillerkänns genom artikel 7.2 i förordning nr 1612/68. Då studiestödet till den migrerande arbetstagarens barn utgör en social förmån för den migrerande arbetstagaren, kan barnet självt åberopa denna bestämmelse för att få studiestödet, förutsatt att detta beviljas studenten direkt enligt nationell rätt (dom av den 20 juni 2013, Giersch m.fl, C-20/12, EU:C:2013:411, punkt 40 och där angiven rättspraxis).

41 De nu aktuella nationella målen har anhängiggjorts av studenter – som inte är bosatta i Luxemburg – sedan Luxemburg nekat dem statligt studiemedel för högre utbildning. Studenterna anser sig ha rätt till studiemedel på grund av familjebanden till gränsarbetaren som förvisso inte är deras far, men som gift sig med deras respektive mor efter föräldrarnas skilsmässa eller, som i Maxime Leforts fall, sedan hans far avlidit.

42 EU-domstolen ska därför pröva huruvida begreppet ”barn till en migrerande arbetstagare” i den mening detta används i EU-domstolens praxis beträffande artikel 7.2 i förordning nr 1612/68, vilken praxis även är tillämplig på artikel 7.2 i förordning nr 492/2011, och i synnerhet i domen av den 20 juni 2013, Giersch m.fl. (C-20/12, EU:C:2013:411), omfattar barn till arbetstagarens make, maka eller partner som är erkänd enligt nationell rätt.

43 EU-domstolen påpekar härvidlag att artikel 10.1 a i förordning nr 1612/68, vilken upphävdes genom direktiv 2004/38, föreskrev att en arbetstagares make eller maka ”och deras avkomlingar som är under 21 års ålder eller är beroende av dem för sin försörjning” hade rätt att bosätta sig med nämnde arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat och som arbetar i en annan medlemsstat, oavsett hans eller hennes nationalitet.

44 EU-domstolen har tolkat bestämmelsen på så sätt att såväl nämnda arbetstagares barn som dennes makes eller makas barn hade rätt att bosätta sig med arbetstagaren. En så restriktiv tolkning av denna bestämmelse att endast de barn som den migrerande arbetstagaren och dennes make eller maka har gemensamt skulle ha denna rätt, skulle nämligen strida mot syftet med förordning nr 1612/68 som är att integrera migrerande arbetstagares familjemedlemmar (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 september 2002, Baumbast och R, C-413/99, EU:C:2002:493, punkt 57).

45 Dessutom har EU-domstolen redan haft tillfälle att påpeka att en arbetstagares familjemedlemmar som indirekt åtnjuter den likabehandling som migrerande arbetstagare tillerkänns i artikel 7 i förordning nr 1612/68 var familjemedlemmar i den mening som avses i artikel 10 i förordning nr 1612/68 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 juni 1987, Lebon, 316/85, EU:C:1987:302, punkt 12).

46 EU-domstolen konstaterar att artikel 10 i förordning nr 1612/68 upphävdes genom direktiv 2004/38 med motiveringen att unionslagstiftaren önskade kodifiera – i en enda lagstiftningsakt – rätten till familjeåterförening för arbetstagare, egenanställda, studenter och andra inaktiva personer för att förenkla och stärka denna rätt.

47 Inom ramen för denna reform återanvände lagstiftaren i artikel 2 led 2 c i nämnda direktiv begreppet ”familjemedlem” såsom EU-domstolen definierat detta begrepp med avseende på förordning nr 1612/68, med preciseringen att begreppet ska förstås så, att det omfattar släktingar till denne medborgare i rakt nedstigande led som är under 21 år eller är beroende för sin försörjning, ”även till maken eller makan eller till sådan partner” som erkänns enligt nationell rätt.

48 Såsom generaladvokaten påpekade i punkt 43 i sitt förslag till avgörande är det mot bakgrund av denna utveckling av rättspraxis och lagstiftning – vilken EU-domstolen erinrat om i punkterna 42–47 ovan – som man ska förstå domen av den 20 juni 2013, Giersch m.fl. (C-20/12, EU:C:2013:411), och begreppet ”barn” som används i den domen.

49 Begreppet ”barn till en migrerande arbetstagare” i den mening som begreppet används i EU-domstolens praxis beträffande artikel 7.2 i förordning nr 1612/68 ska därmed tolkas så, att begreppet omfattar barn till arbetstagarens maka/make eller partner som erkänns i nationell rätt.

50 Den luxemburgska regeringen har gjort gällande att direktiv 2004/38 endast avser unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och inte gränsarbetares rätt att komma i åtnjutande av samma sociala förmåner som landets egna arbetstagare som föreskrivs i artikel 7.2 i förordning nr 492/2011. EU-domstolen finner emellertid att detta argument inte föranleder någon annan tolkning än den som gjorts ovan.

51 Det följer nämligen av unionslagstiftningens utveckling (se punkterna 46 och 47 ovan), liksom av det faktum att artikel 7.2 i förordning nr 492/2011 har samma lydelse som artikel 7.2 i förordning nr 1612/68, att familjemedlemmar som indirekt kan komma i åtnjutande av den likabehandling som föreskrivs i förordning nr 492/2011 är familjemedlemmar i den mening som avses i direktiv 2004/38. Det finns inget som tyder på att unionslagstiftaren haft för avsikt att, såvitt gäller familjemedlemmar, införa en klar åtskillnad mellan tillämpningsområdet för direktiv 2004/38 och tillämpningsområdet för förordning nr 492/2011 på så sätt att familjemedlemmar till en unionsmedborgare i den mening som avses i direktiv 2004/38 inte nödvändigtvis är samma personer som familjemedlemmarna till denne medborgare i hans eller hennes egenskap av arbetstagare.

52 Det faktum att begreppet ”barn till en gränsarbetare” som indirekt kan åberopa principen om likabehandling i artikel 7.2 i förordning nr 492/2011 ska tolkas med hänsyn till begreppet ”familjemedlem”, såsom detta definierats i EU-domstolens praxis beträffande förordning nr 1612/68 och därefter återgetts i artikel 2 i direktiv 2004/38, vinner för övrigt stöd i direktiv 2004/54 vars införlivandefrist löpte ut den 21 maj 2016.

53 Det framgår nämligen av skäl 1 i direktiv 2014/54 – där det anges att den fria rörligheten för arbetstagare utvecklas ”ytterligare i unionsrätten i syfte att garantera fullt utövande av de rättigheter som tilldelas unionsmedborgare och deras familjemedlemmar” – att begreppet ”[*d*]*eras familjemedlemmar* ska förstås enligt definitionen i artikel 2.2 i … direktiv 2004/38 …, som även gäller gränsarbetares familjemedlemmar”.

54 Enligt artikel 2.2 i direktiv 2014/54 är tillämpningsområdet för detta direktiv emellertid identiskt med det för förordning nr 492/2011. I artikel 1 i direktiv 2014/54 anges dessutom att syftet med direktivet är att underlätta en enhetlig tillämpning och efterlevnad i praktiken av de rättigheter som följer av artikel 45 FEUF och av artiklarna 1–10 i förordning nr 492/2011.

55 Under förutsättning att de uppfyller definitionen av ”familjemedlem”, i den mening som avses i artikel 2 led 2 c i direktiv 2004/38, till en gränsarbetare som själv har tillräcklig anknytning till samhället i värdmedlemsstaten, finner EU-domstolen således att barnen till gränsarbetarens make, maka eller partner som är erkänd av värdmedlemsstaten kan betraktas som barn till gränsarbetaren för att kunna komma i åtnjutande av studiemedel för högre utbildning, vilket anses som en social förmån enligt artikel 7.2 i förordning nr 492/2011.

56 Den hänskjutande domstolen önskar även få klarhet i huruvida det har någon betydelse i hur stor utsträckning gränsarbetaren bidrar till försörjningen av makens eller makans barn för barnets rätt till studiemedel för högre utbildning, av den typ som är aktuell i de nationella målen.

57 Det följer härvidlag av rättspraxis (se punkt 39 ovan) att om den migrerande arbetstagaren alltjämt svarar för barnets försörjning, så utgör det studiemedel som en medlemsstat beviljar detta barn, för arbetstagarens vidkommande, en social förmån i den mening som avses i artikel 7.2 i förordning nr 1612/68. EU-domstolen påpekar vidare att artikel 10 i förordning nr 1612/68, vilken upphävdes genom direktiv 2004/38, föreskrev att en arbetstagares ”make [eller maka] och deras avkomlingar som är under 21 års ålder eller är beroende av dem för sin försörjning” hade rätt att bosätta sig med nämnde arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat och som arbetar i en annan medlemsstat, oavsett hans eller hennes nationalitet. Genom direktiv 2004/38 anser unionslagstiftaren att även ”släktingar i rakt nedstigande led [till unionsmedborgaren] som är under 21 år eller är beroende för sin försörjning, även till maken eller makan eller till [en erkänd] partner” ska anses som ”familjemedlem” i den mening som avses i artikel 2 led 2 c i nämnda direktiv.

58 EU-domstolen har funnit att ställningen som familjemedlem som är försörjningsberoende i den mening som avses i artikel 10 i förordning nr 1612/68 inte förutsatte en rätt till underhåll. Om så var fallet, skulle den familjeåterförening som stadgades i bestämmelsen vara beroende av vad som föreskrivs i nationell lagstiftning, vilket varierar från en stat till en annan. Detta skulle i sin tur leda till en icke enhetlig tillämpning av unionsrätten. Domstolen har därför tolkat artikel 10.1 och 10.2 i förordning nr 1612/68 på så sätt att ställningen som försörjningsberoende familjemedlem är resultatet av en rent faktisk situation. Det rör sig här om en familjemedlem till vars försörjning arbetstagaren bidrar, utan att det finns anledning att utreda anledningen till att arbetstagaren bidrar till detta och utan att det finns anledning att ställa sig frågan om familjemedlemmen kan stå för sin egen försörjning genom att förvärvsarbeta. En sådan tolkning är nödvändig på grund av principen att bestämmelser som stadfäster den fria rörligheten för arbetstagare – vilken utgör en av unionens grundpelare – ska ges en vid tolkning (se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 juni 1987, Lebon, 316/85, EU:C:1987:302, punkterna 21–23).

59 Detsamma gäller, såsom generaladvokaten påpekade i punkt 67 i sitt förslag till avgörande, emellertid även i fråga om en gränsarbetares bidrag till försörjningen av makens/makans eller den erkända partnerns barn.

60 I förevarande fall följer ställningen som försörjningsberoende familjemedlem av en faktisk situation som det ankommer på medlemsstaten och, i förekommande fall, på de nationella domstolarna att bedöma. Ställningen som familjemedlem till en gränsarbetare, varvid familjemedlemmen är beroende av gränsarbetaren för sin försörjning, kan således – när det gäller barnet till denne arbetstagares make/maka eller erkända partner – framgå av objektiva omständigheter, såsom att arbetstagaren och studenten bor tillsammans, utan att det är nödvändigt att fastställa skälen till att gränsarbetaren bidrar till studentens försörjning eller att exakt beräkna försörjningens omfattning.

61 Den luxemburgska regeringen har emellertid gjort gällande att det vore svårt att kräva av den behöriga myndigheten att i varje enskilt ärende utröna om och i vilken utsträckning gränsarbetaren – styvförälder till en student som ansöker om det studiemedel som är aktuellt i de nationella målen – bidrar till studentens försörjning.

62 EU-domstolen konstaterar emellertid att unionslagstiftaren anser att barnen under alla förhållanden presumeras vara beroende för sin försörjning upp till 21 års ålder, vilket framgår av bland annat artikel 2 led 2 c i direktiv 2004/38.

63 Vidare framgår det av handlingarna i målet vid EU-domstolen att den luxemburgska lagstiftaren själv har ställt som villkor för att beviljas statligt studiemedel för högre utbildning att arbetstagaren ”alltjämt bidrar till underhållet av studenten”, detta med tillämpning av artikel 3 i lagen av den 24 juli 2014 som är tillämplig från och med läsåret 2014/2015. Den luxemburgska regeringen kan därför inte med framgång hävda att ett krav på bidrag till studentens försörjning inte kan kontrolleras av den aktuella myndigheten.

64 Mot denna bakgrund ska frågan besvaras på följande sätt. Artikel 45 FEUF och artikel 7.2 i förordning nr 492/2011 ska tolkas så, att med begreppet barn till en gränsarbetare – som indirekt kan komma i åtnjutande av sådana sociala förmåner som avses i nämnda artikel 7.2 såsom till exempel studiemedel som beviljas av en medlemsstat för barn till arbetstagare eller egenföretagare som utövar eller har utövat verksamhet i den staten – avses inte endast barn som är släkt med arbetstagaren eller egenföretagaren, utan även barn till dennes maka, make eller registrerade partner, under förutsättning att arbetstagaren eller egenföretagaren bidrar till barnets försörjning. Sistnämnda krav följer av en faktisk situation som det ankommer på den aktuella myndigheten och i förekommande fall på de nationella domstolarna att bedöma, utan att det är nödvändigt för dem att fastställa skälen till att arbetstagaren eller egenföretagaren bidrar till barnets försörjning eller att beräkna dess exakta omfattning.

Rättegångskostnader

65 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (andra avdelningen) följande:

Artikel 45 FEUF och artikel 7.2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 492/2011 av den 5 april 2011 om arbetskraftens fria rörlighet inom unionen ska tolkas så, att med uttrycket barn till en gränsarbetare – som indirekt kan komma i åtnjutande av sådana sociala förmåner som avses i nämnda artikel 7.2 såsom till exempel studiemedel som beviljas av en medlemsstat

för barn till arbetstagare eller egenföretagare som utövar eller har utövat verksamhet i den staten – avses inte endast barn som är släkt med arbetstagaren eller egenföretagaren, utan även barn till dennes maka, make eller registrerade partner, under förutsättning att arbetstagaren eller egenföretagaren bidrar till barnets försörjning. Sistnämnda krav följer av en faktisk situation som det ankommer på den aktuella myndigheten och i förekommande fall på de nationella domstolarna att bedöma, utan att det är nödvändigt för dem att fastställa skälen till att arbetstagaren eller egenföretagaren bidrar till barnets försörjning eller att beräkna dess exakta omfattning.

Underskrifter